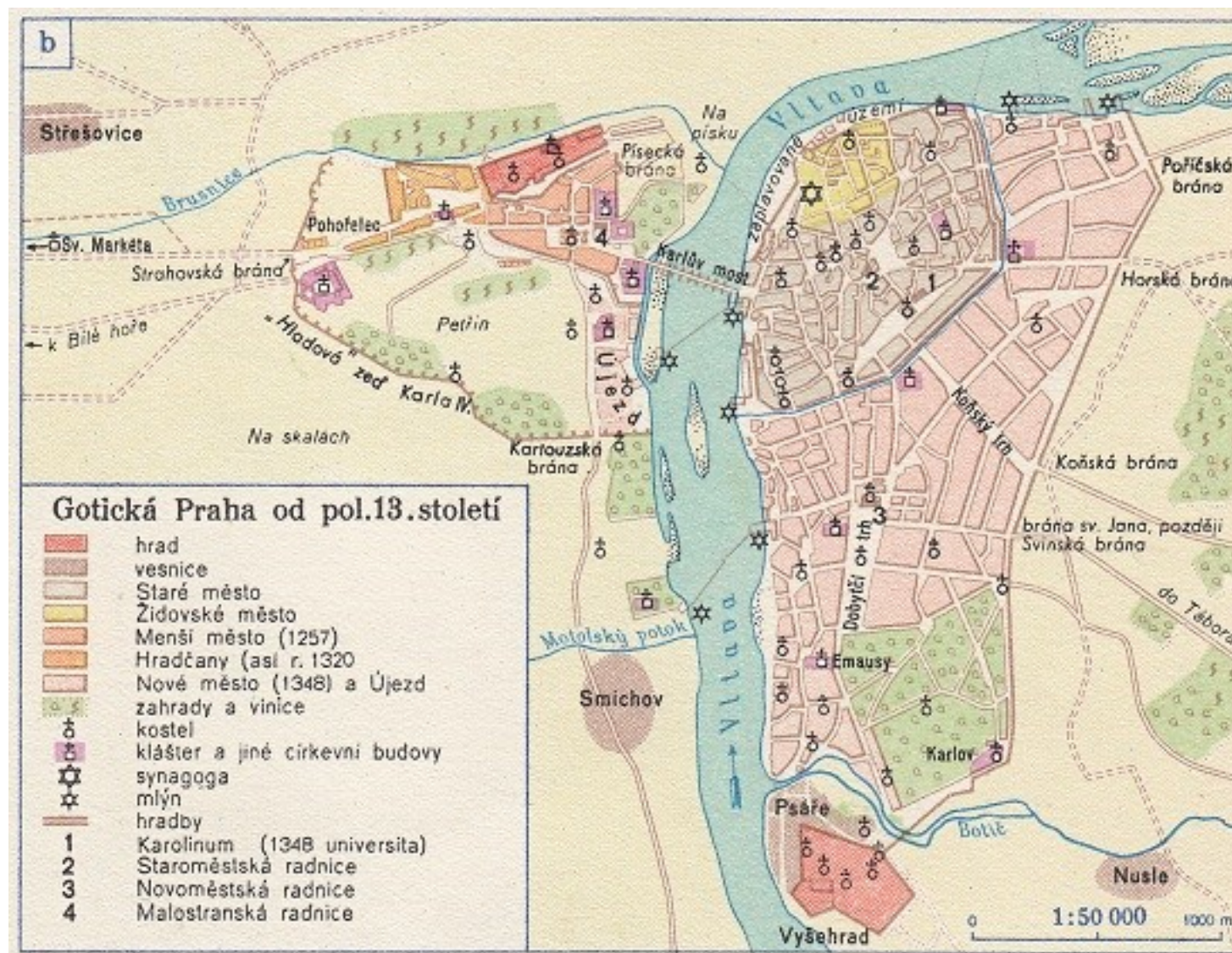

Nové Město pražské

Nové Město pražské

převzato z připravované knihy ROYT, Jan. Praha Karla IV. (Praha: Karolinum, 2016)

Zásadním Karlovým fundátorským činem bylo založení Nového Města pražského. Důvodem založení nové městské části byl vzrůstající počet obyvatel Prahy, která se stala sídelním městem římského a českého krále. Do Prahy přicházelo po založení vysokého učení také mnoho studentů z cizích zemí, značný zájem projevovali také poutníci, neboť Karel shromažďoval v pražských chrámech ostatky svatých z celé Evropy. Záměr rozšířit hlavní město o novou městskou obec oznámil Karel IV. již sedm měsíců po nástupu vlády a 28. března 1348 slavnostně, za účasti dvora, položil základní kámen ke stavbě hradeb Nového Města. Ze strategických důvodů původně uvažoval o rovinném terénu na levém břehu Vltavy (Letná), avšak nakonec dal přednost důvodům zdravotně hygienickým – patrně na radu mistra Havla, hvězdáře, matematika i královského lékaře, a zvolil území na pravém vltavském břehu mezi Starým Městem a Vyšehradem, kde byl lepší přístup k vodě.

Území, pro něž se Karel rozhodl, mělo nesouvislou, ale poměrně hustou starší zástavbu. Patrně nejdůležitějším osídlením v dolní části Nového Města byla osada zvaná Na Poříčí (Poříč). Jednotlivé dvorce této aglomerace, soustředěné kolem kostelů sv. Klimenta a sv. Petra, lemovaly cestu vedoucí od staroměstské brány, dvorce a špitálu u sv. Benedikta až k tzv. Špitálskému čili Biskupskému dvoru. Starší zástavba na území měla být do nově zakládaného města organicky zapojena. Hlavní ulice navazovaly na komunikace vedoucí od bran Starého Města. Nově zakládané město mělo dvě výrazné části. Tzv. horní Nové Město s centrem na Dobyčím trhu (Karlovo náměstí), tvořily dvě další pomyslné části, větší souvisle zastavěná severozápadní oblast, rozkládající se od staroměstských hradeb až ke klášterům u sv. Kateřiny a Na Slovanech, a menší poměrně řídko obydlená oblast s vinicemi a sady ležící na jihovýchodních svazích a v údolích kolem Větrova a Slupi.

V nedaleké vzdálenosti od Starého Města se nacházel Koňský trh (Václavské náměstí) s přilehlou oblastí Příkopů a Můstku. Pomyslným předělem mezi horním a dolním Novým Městem byl karmelitánský klášter s kostelem Panny Marie Sněžné. Centrem dolního Nového Města byl tzv. Senný trh (dnes Senovážné náměstí). Mezi významné komunikace této části patřily ulice Horská (Hybernská) a Na Příkopě. Nové Město bylo panovníkem založeno velkoryse. Jeho centrum, Dobyččí trh (nyní Karlovo náměstí), je dosud největším pražským náměstím, má rozlohu 8 ha. Ulice, jež do něj ústily, dosahovaly šířky 23–27 m.

K rychlému rozvoji města přispěl zejména králův slib, že majitelé pozemků, kteří do 18 měsíců postaví na nich své domy, budou osvobozeni na 12 let od všech daní. Během prvních čtyř let bylo postaveno na 600 domů. O velkorysosti Karlovy fundace svědčí mimo jiné i to, že Nové Město bylo plně zastavěno až v 19. století. Podle hrubého odhadu bylo Nové Město koncipováno pro 50 000 obyvatel, žijících přibližně v 5000 domech, to však nebylo ve středověku nikdy dosaženo. V celé Praze žilo v závěru Karlovy vlády 40 000 obyvatel ve 3000 domech. Nejvýstavnější domy, patřící většinou obchodníkům, stály v okolí náměstí. Byly postaveny na úzkých parcelách z kamene, kombinovaného často s hrázděným zdívkem. V přízemí domu se nacházelo podloubí obrácené do náměstí a tzv. mázhaus, k obývání sloužilo patro, ty nejbohatší domy měly i soukromé kaple. Méně nákladné domy řemeslníků se nacházely v ulicích vedoucích na náměstí.

Co se jazyka týče, přirozeně ve městě dominovala čeština, ale byly zde kolonie německy mluvících obchodníků (např. u kostela sv. Havla) a také Židé. Nejreprezentativnější stavbou města býval od 14. století radniční dům stojící obvykle na hlavním náměstí obce. Městská rada Nového Města si v letech 1377–1413 zbudovala v čele Dobyččího trhu velkou a výstavnou radnici, která se pak na počátku husitské revoluce stala dějištěm defenestrace novoměstských konšelů. Panovník Novému Městu udělil privilegia obvyklá v královských městech, jako například právo trhové či várečné, ale také právo mílové, což znamenalo, že v okruhu jedné míle od města se nesměl usídlit cizí řemeslník, právo hradební a hrdelní. V blízkém okolí města poručil panovník vysadit rozsáhlé vinice.

Karel původně zamýšlel spojit Staré Město s městem nově zakládaným, přičemž Starému Městu měla být vyhrazena priorita mezi městy nejen v Praze, ale i v celých Čechách. Staré Město se mělo stát městem rezidenčním a reprezentačním, proto také měla být na Nové Město přesunuta řemesla příliš hlučná a způsobující zápach. V prosinci roku 1367 Karel IV. přikázal Staré a Nové Město sloučit, místy byly dokonce i pobořeny hradby, ale po deseti letech, kdy začaly v administrativně spojené obci narůstat rozpory, se spojená města opět oddělila.

Mimo trhová prostranství, avšak v těžišti souvislé nové zástavby dolního i horního města, bylo vyhrazeno místo pro dva nové farní kostely, které hrály v organismu města důležitou roli. První byl zasvěcen sv. Jindřichu a Kunhutě, druhý pak sv. Štěpánu Většímu. Prvomučedníka Štěpána Karel velmi ctil a vlastnil i jeho relikvie. Zasvěcení kostela sv. Jindřichu může odkazovat na to, že pražští arcibiskupové byli v době Karlově vizitátory bamberské diecéze, jejímiž patrony byli svatí manželé císař Jindřich a jeho manželka Kunhuta. Stavba obou kostelů započala roku 1351, kdy byly také vytyčeny jejich farní obvody. Staré osady na území Nového Města zůstaly však nadále podřízeny dosavadním farnostem, jichž bylo celkem devět. V první fázi výstavby (1348–1353) bylo v oblasti mezi kostely sv. Jindřicha a sv. Kateřiny zbudováno asi 650 městských domů.

V okrajových částech kolem Poříčí a na Slupi se začalo stavět až později; koncem 14. století už tempo výstavby postupně klesalo. Nové Město během dvou let obklopily hradby dlouhé téměř 3,5 km a vysoké 10 m. Jejich součástí bylo 21 vestavěných věží a čtyři brány, z nichž zvláštní výstavností vynikala brána Špička, umožňující přístup ke Koňskému trhu. Ke zboření hradeb, které svíraly plochu více než 2,4 km čtverečních, došlo až v poslední čtvrtině 19. století. Z důvodu posílení obrany Pražského hradu a Malé Strany byla v na příkaz krále v letech 1360–1362 postavena na Petříně pověstná Hladová zeď. Byla 6 m vysoká a 2 m široká a měla 8 bastionů. Vinula se po západním okraji Strahovského kláštera, kolem kostela svatého Vavřince na Petříně a z Petřína k Vltavě. Fakticky tak připojila Újezd a Strahov do pražského opevnění. Na konci Hladové zdi stála Újezdská (původně Kartouzská) brána.

Rozšiřující literatura:

BAŤKOVÁ, Růžena a kol. *Umělecké památky Prahy. Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha 1)*. Praha: Academia, 1998.

KOUKAL, Jan a kol. *Nové Město pražské 1348-1784*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy/Archiv hlavního města Prahy, 1998.

LORENC, Vilém. *Nové Město pražské*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1973.

ROYT, Jan. *Praha Karla IV.* Praha: Karolinum, 2016 (v tisku).